

1987/88:29

Prot. 1987/88:29
23 november 1987

Måndagen den 23 november

Kl. 12.00

*Kompletteringsval till
utskott*

*Meddelande om inter-
pellationssvar*

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:

På grund av uppkomna vakanser i utrikesutskottet har socialdemokratiska riksdagsgruppen som suppleanter i utrikesutskottet anmält Anneli Hulthén och Nils Nordh.

Vidare har moderata samlingspartiets partigrupp som suppleant i lag- och näringsutskotten under Nic Grönvalls ledighet anmält hans ersättare Inger Ahlström.

Tredje vice talmannen förklarade valda till

suppleant i lagutskottet

Inger Ahlström (m)

suppleanter i utrikesutskottet

Anneli Hulthén (s)

Nils Nordh (s)

suppleant i näringsutskottet

Inger Ahlström (m)

2 § Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

3 § Meddelande om svar på interpellation 1987/88:87

Anf. 2 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Alf Svensson har inkommit med en interpellation, 1987/88:87, om freonutsläppen. Denna interpellation kommer jag efter överenskommelse med interpellanten att besvara under riksdagsdebatten om freon m. m. den 9 december 1987.

*Om restaureringen av
Hornborgasjön*

Anf. 3 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Sten Svensson har frågat mig dels om regeringen är beredd att medverka till att restaureringsarbetet avseende Hornborgasjön läggs ut på entreprenad, dels om regeringen är beredd att initiera en nedläggning av Hornborgasjöns sänkningsföretag, dels om jag kan redovisa vad projektet Hornborgasjöns restaurering hittills totalt har kostat.

Jag vill först inleda med en bakgrundsbeskrivning av projektet Hornborgasjöns restaurering.

Med utgångspunkt i riksdagens beslut år 1977 och efter uppdrag av regeringen samma år har naturvårdsverket givits ansvaret för en planmässig restaurering av Hornborgasjön. Sedan naturvårdsverket genomfört de ytterligare utredningar som erfordrades för en restaureringsansökan till vattendomstolen gav regeringen år 1982 verket tillstånd att inge en sådan ansökan. Denna avsåg en höjning av vattenståndet med ca 1,4 m. Vidare upptog förslaget olika åtgärder såsom vegetationsröjningar, bottenbehandling m. m. inom och i anslutning till sjöområdet. För att motverka skador på bl. a. jordbruksmark skulle vallar byggas på en sammanlagd sträcka av ca 25 km.

Naturvårdsverket har bedrivit ett omfattande arbete för att genomföra restaureringen. Arbetet har omfattat såväl praktiska åtgärder som prövning i vattendomstol.

Under planerings- och förberedelsearbetet har det visat sig att riskerna för läckage vid invallningarna på vissa avsnitt är betydande. Naturvårdsverket har därför tagit fram ett alternativt restaureringsförslag. Regeringen gav i maj 1986 naturvårdsverket i uppdrag att närmare utreda detta alternativ och att därefter få det prövat i vattendomstolen. Avsikten är att höja vattenståndet med ca 0,8 m. Genom den begränsade höjningen kan huvuddelen av vallarna slopas. Därigenom kan också skapas fler lämpliga biotoper för fågellivet. Från naturvårdssynpunkt är det stora fördelar med ett sådant utförande. De slopade vallarna kan emellertid medföra att jordbruksmark runt sjön kan komma att översvämmas. Naturvårdsverket skall därför samråda med lantbruksstyrelsen om skadeförebyggande åtgärder till skydd för jordbruket.

Mot bakgrund av vad jag nu sagt om läget i restaureringsarbetet är det enligt min mening för tidigt att nu, innan de slutliga besluten har fattats, gå in på frågan om vem som skall utföra erforderliga byggnadsarbeten i sjön.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att de vassröjningsarbeten som utförs i sjön på många sätt är unika. Inga tidigare erfarenheter finns av sådant arbete och något byggnadsföretag med kunskaper inom området har därför inte kunnat anlitas. Vad åter gäller andra verksamheter såsom byggandet av damm med tillhörande skyddsvall samt avverkning av träd runt sjön avser naturvårdsverket att lägga ut dessa tjänster på entreprenad. I övrigt kan erinras om att naturvårdsverket sedan något år tillbaka har ett avtal med Vattenfall, som innebär att Vattenfall inom projektet har åtagit sig bl. a. skadevärdering, skadereglering och vattenmålsbehandling. Dessa arbeten

genomförs i nära samarbete med naturvårdsverket.

Frågan om en nedläggning av Hornborgasjöns sänkningsföretag anser jag blir aktuell först i samband med vattendomstolens prövning av restaureringen av Hornborgasjön. Regeringen bör inte föregripa vattendomstolens prövning i detta avseende.

Enligt vad jag inhämtat uppgår de sammanlagda kostnaderna hittills för Hornborgasjöns restaurering till ca 40 milj. kr.

Anf. 4 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka miljö- och energiministern för svaret på min interpellation.

Återställandet av Hornborgasjön till den unika fågelsjö den en gång varit är en av vår tids viktigaste åtgärder på naturvårdens område. 1977 års enhälliga riksdagsbeslut visar att det var möjligt att sammanväga olika intressen: naturvårdsintressen, markägarnas, fallägarnas och andra sakägares intressen.

Kostnaderna för det totala företaget inkl. kompletterande bottenbehandling, kanalgrävning, röjning m. m. beräknades till 56 milj. kr. i 1980 års prisnivå.

I dag – tio år efter riksdagsbeslutet – står vi dock nästan där vi började, med en sjö som *inte* är restaurerad och där ingen i dag kan säga när den egentliga restaureringen skall inledas eller vara slutförd. Därför kan man inte, som statsrådet, påstå att det pågår en planmässig restaurering av Hornborgasjön. Det förnimbara resultatet skulle då vara ett helt annat än det var och en i dag kan iaktta.

Däremot kan vi konstatera att mångmiljonbelopp – hittills 40 milj. kr., medger statsrådet – har förbrukats på ett valhant utredande med högst tvivelaktig nytta och tvivelaktiga resultat. Kan denna miljönrollning och brist på målinriktning få fortsätta?

Vad säger finansministern som värnare av statens ekonomi om att år efter år få se miljonerna försvinna in i naturvårdsverkets maskineri för att restaurera Hornborgasjön, utan att man får särskilt mycket för pengarna?

Tidsutdräkten och de alltmer ökande kostnaderna har sin grund i brist på kompetens och osäkerhet inom naturvårdsverket om att i egen regi kunna genomföra stora byggnadsprojekt av denna art. Beslutsvända, prestigetänkande och oförmåga att rätt samarbeta med markägare och andra berörda sakägare har lett till att man tappat målet ur sikte: att åstadkomma en restaurerad våtmark av vikt för naturvården och människorna.

Det svåra värv naturvårdsverket har att åstadkomma, en för alla parter godtagbar kompromiss – för det är vad det är fråga om här – har man misslyckats med! Detta, i förening med att självt stå som generalentreprenör och byggherre för restaureringen, har naturvårdsverket inte klarat!

Det är i beaktande av detta som mitt förslag om en projektgrupp eller kommitté som tar över uppdraget att restaurera sjön skall ses. Med det frigörs naturvårdsverkets bevisligen stora kompetens att värna naturvårdsintressena. Med en fristående projektgrupp eller kommitté kan verket åter ägna sig åt det man är kompetent på.

Det är väl inte statsrådets mening att naturvårdsverket skall åsidosätta sin huvuduppgift för att söka vara byggentreprenör?

Att hänvisa till de vassröjningsarbeten som gjorts i sjön i naturvårdsverkets regi och med det som grund söka bevisa att det inte finns sådan kunskap hos olika byggnadsföretag förefaller betänkligt haltande. – Skulle naturvårdsverket med sin obefintliga kunskap att bedriva entreprenadarbeten av detta slag och fullständiga ovana att organisera och bygga upp en komplicerad maskinpark vara mer skickat än erfarna byggnadsföretag? Är detta statsrådets mening? Är det så, frågar man sig varför naturvårdsverket inte åstadkommit mer nytta och redan inlett, eller varför inte redan avslutat, restaureringen.

En projektgrupp eller kommitté som till fullo ansvarar för restaureringen av Hornborgasjön och upphandlar entreprenader till fastställda kostnader är den enda vägen att bryta rådande dödläge.

Statsrådet har undvikit att svara på min fråga om regeringen är beredd att lägga ut Hornborgasjöns restaurering på entreprenad. Skall detta tolkas så att statsrådet och regeringen är nöjda med hur frågan framskrider?

Statsrådet anser att nedläggningen av sänkningsföretaget inte blir aktuell förrän vattendomstolen prövat restaureringen. Jag vill hävda att projektgruppen eller kommittén så snart som möjligt bör bildas för att man skall få fart på restaureringen. I uppdraget bör ingå att ta över sänkningsföretagets uppgifter. Med detta vinnns viktig samordning, och uppgifterna kan successivt avvecklas i takt med att restaurering och vattenståndshöjning blir verklighet. Sjörestaureringen har också en viktig rättssäkerhetsaspekt. Enligt 1977 års riksdagsbeslut står det klart att statsmakterna vill skydda åkermarken i mesta möjliga mån. Efter detta har jordbrukarna i området planerat och investerat för framtiden. Naturvårdsverkets alternativa restaureringsförslag, som inte har stöd i riksdagsbeslutet, har därför vållat stor oro.

Miljövård innebär också att vårda miljön runt Hornborgasjön och bibehålla den levande landsbygd som sätter sin prägel på detta gamla kulturlandskap. Detta förutsätter att familj jordbruken skall ha möjlighet att fortleva som bärkraftiga enheter.

Skall norra Europas största naturvårdsprojekt bli framgångsrikt, bör de som bor i området kunna känna att de kan sluta upp kring det på ett positivt sätt. Viktiga förutsättningar för detta är att hänsyn tas till markägarnas önskemål och att staten står fast vid vad den lovat i 1977 års riksdagsbeslut. Det är ju den lokala befolkningen som skall vårda sjön för framtiden. Därför talar starka miljöskäl för att det *utvecklingsbara* jordbruket i rimlig mån skyddas med invallningar i enlighet med riksdagsbeslutet.

Med beaktande av detta kan sjöns yta, i enlighet med riksdagsbeslutet, höjas med 1,4 meter i stället för med naturvårdsverkets senast föreslagna 0,8 meter, innebärande att det skapas en för överskådlig framtid varaktig våtmark i enlighet med det ursprungliga långsiktiga naturvårdsintresset.

Vi måste, herr talman, slå vakt om 1977 års riksdagsbeslut. Det får inte manipuleras. Det skall i stället genomföras. Sveriges internationella anseende på naturvårdsområdet kräver det, liksom landets rättssäkerhetstraditioner.

Anf. 5 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Vi slår vakt om 1977 års beslut i den meningen att Hornborgasjön skall restaureras, med i första hand naturvården i centrum, eftersom vi här har en fullständigt unik miljö.

Om vi i detta arbete skulle komma fram till att det finns andra tekniska lösningar än de som 1977 års beslut vilar på, tycker jag att både riksdag och regering skall vara beredda att lyssna på naturvårdens företrädare och i det avseendet ändra på beslutet.

Självfallet kommer riksdagen att ges möjlighet att än en gång pröva frågan, om vi i något avseende i det fortsatta arbetet finner anledning att frångå 1977 års beslut. Jag kan försäkra Sten Svensson att så kommer att ske.

Det är riktigt att naturvårdsverket har arbetat med detta länge. Det är kanske inte så konstigt med tanke på att det är fråga om en fullständigt unik insats och att det faktiskt inte finns erfarenhet och kompetens hos någon hur ett sådant här arbete skall utföras. Jag är kanske inte helt övertygad om att det sker med den sortens, låt mig säga, litet häftiga exploateringsföretag som kännetecknar 60- och 70-talens byggnadsbransch. Det är kanske bra att i första hand naturvårdsintressena får styra arbetet.

Jag är litet orolig för vad Sten Svensson har i tankarna när han vill att ett sådant här exploateringsföretag skall sättas i naturvårdsverkets ställe. Sten Svensson använde uttrycket att man skall "frigöra" naturvårdsverkets kompetens att värna naturvårdsintressena. Jag är orolig för att Sten Svensson tvärtom är ute efter att "frikoppla" dessa intressen. Detta är jag inte beredd att medverka till, allra minst att göra det på ett sådant sätt att vi dessutom föregår vattenmålsprövningen – i så fall sätts rättssystemet verkligen ur spel, Sten Svensson.

När det gäller de ekonomiska konsekvenserna visar det sig vid en omräkning till dagens penningvärde att det nya alternativet totalt sett innebär en väsentligt billigare lösning. Enligt naturvårdsverkets nuvarande beräkning utgör vinsten 70 milj. kr. Jag kan försäkra att finansministern är mycket glad över detta.

Anf. 6 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Det är viktigt att man särskiljer uppgiften att vara föreskrivande myndighet och uppgiften att såsom byggnadsentreprenör genomföra restaureringen. Statsrådets påstående att något byggnadsföretag med kunskaper inom området inte har kunnat anlitas är antingen avsiktligt vilseledande eller uttryck för okunskap på området. Sverige har nämligen från början haft en internationell tätplats på sjörestaureringsområdet. Statsrådets påstående är därför extra penibelt. I såväl Sverige som andra skandinaviska länder finns just de företag som anlitas globalt, ibland dessutom med svenska biståndspengar. Mera torde inte behöva sägas beträffande graden av kunskap och omfattningen av objektiv ansträngning för att till Hornborgasjöns bästa uppfylla de kloka direktiv som ursprungligen låg till grund för utredningen om att varaktigt säkerställa sjöns framtid.

I stället för att följa de ekologiskt korrekta rekommendationerna har man fortsatt med röjningsverksamheten, vilken fått exakt de förutsagda resultaten till följd. Säven breder nu ut sig över sönderkörda bottnar. Därmed

Prot. 1987/88:29
23 november 1987.

*Om restaureringen av
Hornborgasjön*

kommer förberedelserna för slutlig restaurering att alltmer försvåras. Vad drar statsrådet för slutsats av detta påpekande?

Jag anser det också vara värdefullt att citera ur riksdagsbeslutet. I jordbruksutskottets betänkande 1976/77:36 står följande: Sammanfattningsvis anser utskottet att åtgärder bör vidtas med inriktning på att åstadkomma en fullständig restaurering av Hornborgasjön i överensstämmelse med naturvårdsverkets förslag samt att det fortsatta utredningsarbetet därför bör begränsas till att omfatta *endast* detta restaureringsalternativ. Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av förevarande motioner och motionsyrkanden som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i denna fråga.

Detta är alltså det gällande riksdagsbeslutet. Nu har regeringen tillåtit att man utreder ett alternativ som står i strid med gällande riksdagsbeslut utan att riksdagen har fått säga sin mening om detta. Jag tror att det kanske vore lämpligt att konstitutionsutskottet så småningom granskar detta förfarande.

Anf. 7 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Skall jag tolka Sten Svenssons så, att han – även om naturvårdsverket, vattendomstolen och miljövårdande organisationer av olika slag anser att det senare alternativet ekologiskt är bättre – anser att vi skall hålla fast vid det tidigare riksdagsbeslutet?

Jag anser att en bra karl eller kvinna faktiskt skall kunna ändra sig, om det kommer fram nya fakta.

Anf. 8 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Statsrådet vet mycket väl att det bland expertisen råder delade meningar om detta alternativ. Jag kan också påpeka att limnologiprofessorn Sven Björk erbjöd sig att utan ersättning fortsätta att tillhandahålla sin sakkunskap. Men han ställdes åt sidan. Vad kan ha varit skälet till detta?

Statsrådet talar om att det genomförs en planmässig restaurering. Jag anser att så inte är fallet, särskilt inte sedan 1982. Bevis för oförmåga att leda utredningen utgör bl. a. de förvirrade förslagen till olika invallningar, nya vallägen, flyttningar av vallar, förslag till nya vallar och sedan ett förslag utan vallar. Man har talat om läckage, men det gäller inte generellt för hela området och motiverar på intet sätt att man slopar vallalternativet.

Det alternativa förslag som statsrådet talar om och som skulle bli billigare och gälla en höjning med endast 80 centimeter strider helt mot målsättningen att varaktigt säkerställa Hornborgasjöns framtid. Efter en höjning med enbart 80 centimeter som slutnivå i detta skadade system kommer kombinationen av uppgrundning och igenväxning att slutgiltigt omöjliggöra sjöns bevarande. Orsakerna härtill är att söka i de kedjor av reaktioner som följer på den ringa vattenståndshöjningen. Detta förslag har lanserats i strid med limnologiska anvisningar. Det är vidare betecknande att sakkunskap inom limnologi, sjö- och våtmarksutveckling samt restaurering uteslutits från planeringsarbetet i och med att detta förslag tog sikte på reduktionshöjningen.

Slutsatsen av dessa synpunkter blir att vi kanske hamnar i ett läge där vi inte får till stånd en situation som innebär att vi varaktigt har återställt sjön.

Vad har vi då fått ut av dessa kostnader? Vi måste ju se till att det resultat vi åstadkommer står i rimlig proportion till de resurser som läggs ned.

Prot. 1987/88:29
23 november 1987

*Om gränsvärdet för
etylenoxid*

Anf. 9 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag lade märke till att Sten Svensson sorgfälligt undvek att svara på min fråga. Jag vill då bara försäkra att regeringen och jag själv, innan vi tar ställning och förelägger riksdagen slutligt förslag, kommer att mycket noggrant lyssna på alla parter och anstränga oss att hitta den lösning som är bäst från ekologisk synpunkt.

Tredje vice talmannen anmälde att Sten Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1987/88:69 om gränsvärdet för etylenoxid

Anf. 10 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Bertil Måbrink har frågat mig om jag är beredd att vidta omedelbara åtgärder som syftar till att gränsvärdet för etylenoxid sänks till noll. Bertil Måbrink har vidare frågat om jag är beredd att vidta åtgärder för att företag med verksamhet av Gambros typ – som innefattar användning av etylenoxid – blir tillståndspliktiga enligt miljöskyddslagen.

Förekomst av etenoxid, som etylenoxid kortare benämns, i omgivningsluft anses i första hand bero på utsläpp från industrier och steriliseringsanläggningar i samband med framställning, hantering, transporter och lagring. Det finns också farhågor för att etenoxid kan bildas vid förbränning av kolväten, t. ex. i bilavgaser.

Från miljömedicinsk synpunkt är det naturligtvis synnerligen angeläget att minska utsläppen av substanser med cancerframkallande effekt så långt det över huvud taget är möjligt. Detta gäller såväl för etenoxid som för en stor mängd andra ämnen som exempelvis eten, bensen, butadien och propen. Att nå ned till en noll-nivå är dock knappast möjligt inom överskådlig tid – åtminstone inte så länge vi använder fossilt bränsle som kol och olja. För att nå ett sådant mål måste vi vidare helt förändra vår kemikalieanvändning, våra produkter och vår industristruktur. Detta måste alltså ses som ett mål på lång sikt.

Jag vill med all kraft understryka att vi måste sträva efter att steg för steg minska utsläppen av dylika ämnen. I ett första steg måste vi minska utsläpp och halter till s. k. lågrisknivåer där riskerna bringas ned till en nivå som endast motsvarar en ytterst marginell påverkan på cancerfrekvensen.

Genom ett bedömningsunderlag och en utredning som statens miljömedicinska laboratorium redovisat år 1986 har en lågrisknivå lagts fast för halten etenoxid i omgivningsluften. Jag utgår från att detta bedömningsunderlag med lågrisknivå – på motsvarande sätt som successivt skett för andra hälso- och miljöfarliga ämnen – i fortsättningen kommer att användas vid hantering av olika frågor enligt lagstiftningarna på miljö- och hälsoskyddsområdet. Jag

finner därför inte anledning att vidta någon särskild åtgärd beträffande haltvärden för etenoxid i den yttre miljön.

Vad gäller det yrkeshygieniska gränsvärdet vill jag efter samråd med arbetsmarknadsministern säga följande.

De yrkeshygieniska gränsvärdena fastläggs i en särskild kungörelse från arbetarskyddsstyrelsen. Enligt vad jag erfarit från arbetarskyddsstyrelsen kommer frågan om förändringar av det yrkeshygieniska gränsvärdet för etenoxid att noga behandlas i det redan inledda översynsarbetet inför nästa kungörelse. Någon särskild åtgärd från regeringens sida i denna fråga behövs därför inte heller i detta skede.

Bertil Måbrink tar också upp frågan om jag är beredd att vidta åtgärder för att företag med verksamhet av Gambros typ – som innefattar användning av etenoxid – skall bli tillståndspliktiga enligt miljöskyddslagen.

Jag vill först understryka att all verksamhet som medför miljöstörningar från fast egendom faller under miljöskyddslagstiftningen. Detta innebär bl. a. en skyldighet för den som driver sådan verksamhet att vidta skyddsåtgärder och iakttäta försiktighetsmått för att förebygga eller avhjälpa olägenheter av verksamheten. Det innebär också att tillsynsmyndigheterna har att meddela de råd och förelägganden som behövs för att motverka sådana olägenheter.

Vissa verksamheter anges som tillståndspliktiga i de listor som bilagts miljöskyddsförordningen. Dessa listor ses över med vissa mellanrum. Vid sådana översyner beaktas utvecklingen inom olika industribranscher, nya kunskaper om miljösituationen och olika verksameters miljö- och hälsoeffekter. För att ge en kontinuitet åt miljöskyddsarbetet bör listorna i princip ses över på ett samlat sätt, så att behoven av prövning för olika verksamheter vägs mot varandra och mot de tillgängliga resurserna för prövningsarbetet.

En sådan översyn pågår för närvarande inom ramen för arbete med den miljöpolitiska proposition som regeringen avser att lämna till riksdagen i början av år 1988. I det sammanhanget beaktas också vilka frågor som bäst kan regleras inom kemikalielagstiftningens resp. miljöskyddslagstiftningens ram, bl. a. mot bakgrund av den mycket nyttiga diskussion som varit om användningen och utsläppen av CFC. I fråga om kemiska ämnen kan ofta kemikalielagstiftningen vara mer effektiv, eftersom miljöskyddslagens listor i princip är uppbyggda på verksamheter och utsläpp – inte på användningen av olika ämnen i produktionsprocesser.

Eftersom Bertil Måbrink i samband med sin interpellation tar upp förhållandena vid företaget Gambro i Lund, vill jag avslutningsvis särskilt nämna att Gambro åtagit sig att installera en reningsanläggning som reducerar utsläppen av etenoxid med 90 %. Reningsanläggningen och den framtida utsläppsnivån har reglerats i ett tillsynsbeslut enligt miljöskyddslagstiftningen i februari 1987 från länsstyrelsen i Malmö.

Anf. 11 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar miljö- och energiministern för svaret. Jag vill också passa på att från riksdagens talarstol tacka miljö- och energiministern för det kloka beslut som har fattats när det gäller Edängeforsarna i Ljusnan.

Etenoxid är cancerframkallande. Detta kände man till redan i början av

1800-talet. Arbetarskyddsverket har beräknat att sex cancerfall per år orsakas i en population om 1 000 personer som utsätts för 1 ppm etenoxid under 40 timmar per vecka. Enligt samma källa som använts för denna uppgift (Arbete och hälsa 1981:6) föreligger ett lineärt – eller rakt – samband mellan koncentration av etenoxid och mutationsfrekvens. Detta innebär att det inte finns en lägsta gräns under vilken koncentrationen anses utesluta allvarliga skador på människan.

Leukemi och magcancer är vanligare hos exponerade än hos normalbefolkningen. Allt talar för att även tillfällig exponering av etenoxid medför ökad cancerrisk. Vi vet också att etenoxid mycket lätt kan upptas genom huden, utan att den inandas. Jag anser alltså att det ur miljömedicinsk synpunkt är nödvändigt att man helt slutar använda etenoxid. Vidare kan jag inte riktigt acceptera Birgitta Dahls resonemang om lågrisknivån när det gäller omgivningsluften. Jag vet inte riktigt vad som ligger i det resonemang-
et, eftersom jag inte riktigt förstår det. Det finns, som jag tidigare har sagt, en cancerrisk också vid tillfällig exponering av etenoxid – etenoxid kan således också tas upp genom huden.

Jag skall här uppehålla mig vid företaget Gambro – det finns dock också andra företag som har en liknande omgivning. Det finns bostadsbebyggelse alldeles i närheten. Vidare finns det barnstugor alldeles intill företaget. Vilka enorma risker utsätts inte barnen för där? Man talar om lågrisknivåer, och till att börja med låter det bra. Man har alltså bestämt en högsta tillåten halt etenoxid i omgivningsluften. Men vilka kriterier har då gällt? Hur nära ett företag får bostadsbebyggelse finnas? Är det tillåtet att ha en barnstuga alldeles i närheten av företaget? Är det tillräckligt undersökt vilka risker barn resp. vuxna utsätts för när de kommer i kontakt med den etenoxid som finns i omgivningsluften?

Därefter övergår jag till frågan om de yrkeshygieniska gränsvärdena. Det tar tydligen lång tid att fastställa gränsvärden i vårt land – tyvärr! I socialutskottets betänkande 1985/86:12 sägs det att en revision av gränsvärdena inkl. etenoxid skulle antas av arbetarskyddsstyrelsen hösten 1986. Nu är vi snart inne i december 1987, men fortfarande har vi inte fått se den nya kungörelsen. Gränsvärdet i dag ligger vid 5 ppm, vilket fastställdes 1981. Detta gränsvärde är oacceptabelt. Vad jag har redovisat är antalet cancerfall vid 1 ppm. När det gäller andra länder har t. ex. Japan ett gränsvärde för etenoxid som ligger vid 0 ppm. I USA ligger gränsvärdet i dag vid 1 ppm, men man har bestämt sig för att minska detta till 0,1. I Sovjetunionen gäller gränsvärdet 0,5. Varför är det så svårt för Sverige att vidta liknande åtgärder och sänka gränsvärdena eller att göra som Japan – dvs. att utesluta etenoxiden?

Såvitt jag har erfarit är den nya kungörelsen under tryckning. Om jag nu inte har fått en helt felaktig information, finns det tydligen inte något förslag i den här kungörelsen om en sänkning av gränsvärdena för etenoxid. Om denna information är riktig, vill jag fråga Birgitta Dahl om hon tänker medverka till att det sker en sänkning, åtminstone till 1 ppm. Helst ser jag att man helt slutar använda etenoxid.

Sedan helt kort något om tillståndsplikten. Jag anser att verksamheter av Gambros typ skall vara tillståndspliktiga. Om en verksamhet av det här slaget

inte är tillståndspliktig, är nämligen inte kontrollmöjligheterna och övervakningen lika effektiva som när det gäller tillståndspliktiga företag. Jag tycker alltså att man måste göra den här typen av verksamhet tillståndspliktig.

Anf. 12 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga att jag inte tror att det när det gäller Bertil Måbrink och mig finns någon skillnad i bedömningen av hur allvarliga de här problemen är. Det är alldeles korrekt att det inte finns något läge över noll som är säkert. Så fort man överskrider den gränsen uppstår risker. När vi arbetar med lågrisknivåer är det inte så, att vi nöjer oss med det, utan det är bara ett första steg när det gäller att tvinga all verksamhet ned till en nivå som åtminstone är mycket mera tillfredsställande än den nuvarande. Det vore ohederligt att säga någonting annat eller att låtsas som om vi i dag hade möjligheter att helt komma bort från den här risken, eftersom vi t. ex. tror oss veta att etenoxid också bildas vid förbränning av bensin, olja eller kol. Det sker då på ett annat sätt än när det gäller den här specialprodukten som används i vissa processer. Problemet är sannolikt mycket allvarligare än att det går att få bukt med det enbart genom att värdet sätts till noll vid sådana industriella processer där den färdiga produkten etenoxid utnyttjas.

Vad som nu uppdagas på område efter område är att organisationen och kunskaperna inte är tillräckliga för att dessa mycket allvarliga problem skall kunna hanteras. En av de viktigaste och svåraste frågor som regeringen därför försöker bedöma på ett klokt sätt inför det förslag som skall redovisas för riksdagen i vår är hur dessa frågor skall hanteras bättre. Det är också ett skäl till att vi vill lägga alla förslag i en samlad proposition och inte dela upp den i småbitar – jag blir mer och mer övertygad om att det är nödvändigt att göra på det sättet.

Låt mig, just för att illustrera detta, redovisa hur regeringen nu diskuterar möjligheterna att göra kontrollen mest effektiv. Man kan fortfarande inte genom att utvidga de listor som används för tillståndsprövning enligt miljöskyddslagen vara säker på att få reda på all användning eller alla utsläpp av ett visst ämne. Det kan bli så som det har blivit med CFC och etenoxid, nämligen att ämnet plötsligt dyker upp i nya processer som inte har förutsetts. Därför tror jag att det finns en del som talar för att kontrollen skall klaras med hjälp av annan lagstiftning, t. ex. lagstiftningen om kemiska produkter.

Bertil Måbrink och riksdagens övriga ledamöter bör respektera att regeringen nu mycket noggrant går igenom hur vi för framtiden skall beväpna oss bättre på detta område. Det är mycket otillfredsställande att uppleva att vi blir överraskade av system och inte kan kontrollera utvecklingen på ett effektivare sätt än vad som är fallet i dag. Jag kan försäkra att den prövning som nu görs utförs med yttersta allvar och med avsikten att få till stånd en bättre organisation, en bättre tillsyn och en bättre kontroll i framtiden.

Anf. 13 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar Birgitta Dahl för detta. Jag har inte betvivlat att Birgitta Dahl har samma ambition som jag och många andra, dvs. att försöka

minimera och på sikt ta bort sådana här farliga kemiska ämnen.

När det gäller regleringen av kemiska medel tror jag att det skulle vara mycket klokt och bra om dessa medel fördes in under kemikalielagstiftningen. Därmed tas det ett samlat grepp, om det är centrala bestämmelser och direktiv som gäller, i stället för att man ser på varje företag för sig. Det är också klokt ur den synpunkten att övervakningen läggs på kommunerna, på hälsovårdsnämnden, om jag har fattat det rätt. Det är bra, därför att då kommer människor i olika områden nära problematiken och kan kontrollera – det är en demokratisk fråga av betydelse – att åtgärder vidtas mot företag som bryter mot bestämmelserna och använder olika kemiska medel.

Jag anser att Gambro skall hållas räkning för att företaget har fattat beslut om att under nästa år vidta sådana åtgärder att utsläppen av etenoxid skall nedbringas med 90 %. Det är ett långtgående beslut som har fattats, men det är litet märkligt. Det var inte så länge sedan Gambro frenetiskt hävdade att det var omöjligt att göra på detta sätt, men nu meddelar företaget att det går. Det visar att det finns en reningsanläggning, och såvitt jag förstår är det ett slutet system som skall användas. Gambro är ett av flera företag som använder etenoxid. Vad de andra företagen har vidtagit för åtgärder vet jag inte, men jag tror inte att de har vidtagit några sådana här åtgärder.

Sedan återstår frågan om revideringen av kungörelsen om kemiska produkter, som arbetarskyddsstyrelsen nu håller på att trycka. Jag hoppas att man inte bibehåller 5 ppm som ett gränsvärde och att jag har fått felaktiga uppgifter, trots att de kommer från ett håll där man borde känna till detta. Jag räknar alltså med att gränsvärdet nu sänks kraftigt.

Man brukar tala om att ministerstyre inte är önskvärt, men jag kan aldrig tro annat än att miljö- och energiministern informerar sig om vad som sker på detta område. Jag tror att miljö- och energiministern vet om det blir en sänkning av gränsvärdet eller inte. Blir det ingen sänkning återstår frågan: Vad tänker Birgitta Dahl göra åt detta?

Anf. 14 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill bekräfta att både arbetsmarknadsministern, som är ansvarig för den ifrågavarande kungörelsen, och jag *har* tagit reda på hur det ligger till. Jag kan tala om att den nya kungörelsen inte är under tryckning, utan vi ser fortfarande på den här frågan och har möjlighet att dra kloka slutsatser av det vi lär oss.

När det gäller de förbättringar som vi nu arbetar med, så tror vi att det vore bra med branschvisa systematiska genomgångar av några särskilt bekymmersamma områden. Samtidigt har på svenskt initiativ ett samarbete inom OECD nu inletts där man granskar de tusen farligaste kemiska produkterna. Man har fördelat den granskningsuppgiften på olika länder för att arbetet skall gå fortare och för att man skall undvika dubbelarbete. Vi byter också informationer för att vi på det sättet skall kunna hjälpa varandra med att kontrollera det ständiga flödet av produkter över gränserna. Representanter för kemikalieinspektionen är just nu i Ottawa för en sådan överläggning. De kommer hem i morgon och skall då för mig redovisa vad man i den här omgången kommit fram till.

Anf. 15 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tar Birgitta Dahls uppgifter om denna kungörelse som de korrekta och jag tackar för beskedet. Jag ser då också en möjlighet till förändring av det yrkeshygieniska gränsvärdet för etenoxid.

OECD-samarbetet över gränserna tycker jag också är bra. Låt mig bara kommentera den proposition som skall komma. Såvitt jag förstår bygger den på den Heurgrenska utredningen. Den är ute på remiss. Bl. a. länsstyrelserna skall yttra sig över den. Jag blev lite bekymrad när jag tog del av utredningens förslag. Det kommer inte att tillföras några större resurser, vare sig till länsstyrelserna eller till kommunerna. De är som vi vet redan i ett bekymmersamt läge. Skall vi ha en effektivare kontroll och övervakning krävs det att man förstärker länsstyrelsernas och även kommunernas personella resurser. Jag ser att länsstyrelsen i Gävleborgs län har räknat ut att det bara för dess del krävs 15 nya tjänster om man skall kunna ha en effektiv övervakning. Får man inte detta måste man tumma ytterligare på tillståndsplikten. Det oroar mig litet grand.

Nu har jag inte påstått att det enligt propositionen kommer att bli så som utredningen föreslår. Jag hoppas att utredningens förslag inte följs, för vad som krävs, både nu och när vi får den nya lagen, är bl. a. ökade personella resurser. Alltså räknar jag med att Birgitta Dahl ser till att sådana resurser tillförs länsstyrelser och kommuner, vilka kommer att ha en viktig funktion.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellationerna 1987/88:77 och 85 samt fråga 1987/88:109 om biståndskrediter m. m.

Anf. 16 TREDJE VICE TALMANNEN:

I Hans Peterssons i Hallstahammar frånvaro medger jag att Bertil Måbrink får motta svaret för hans del. Interpellationerna och frågan besvaras i ett sammanhang.

Anf. 17 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Gunnel Jonäng har ställt tre frågor till mig som rör dels tillväxtnålet i förhållande till övriga biståndspolitiska mål i det av SIDA administrerade biståndet, dels parlamentariskt inflytande i BITS, beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete, dels min syn på biståndet till Indonesien. Hans Petersson i Hallstahammar och Maria Leissner har frågat mig om regeringen tänker vidta några åtgärder med anledning av att BITS beslutat utfästa en u-kredit till Indonesien. Hans Petersson har vidare frågat hur regeringen ser på sin roll som observatör i IGGI, the Inter-Governmental Group on Indonesia.

Jag besvarar interpellationerna och frågan i ett sammanhang.

Målen för det svenska biståndet skall ses som en helhet. De berör olika aspekter på samhällsutvecklingen och är inbördes beroende. Jag anser inte att tillväxtnålet generellt skall ges högre prioritet, men med de nuvarande

svåra problemen i en stor grupp u-länder blir bristen på tillväxt ett hot mot möjligheterna att främja andra mål.

Det svenska bilaterala biståndet är starkt inriktat på de fattigaste länderna. Detta kommer till uttryck i det långsiktiga samarbetet med programländerna genom SIDA. BITS verksamhet är inriktad på låg- och mellaninkomstländer. Närmare hälften av det bistånd som utfästs i u-krediter avser fattiga u-länder med en BNP per capita under 400 US dollar. :

BITS arbetar inte med finansiella ramar för länder. Varje projektförslag prövas på sina egna meriter. Besluten fattas av styrelsen. Mot bakgrund av riksdagens beslut i våras om ledningen av den statliga förvaltningen har en översyn av såväl BITS styrelse som myndighetens instruktion inletts. Med ledning av de riktlinjer för sammansättningen av myndigheternas styrelser som riksdagen antagit (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226) kommer regeringen att överväga vilka förändringar som eventuellt kan vara påkallade i BITS styrelse.

BITS verksamhet består dels av tekniskt samarbete, främst med drygt tjugotalet u-länder, dels av u-krediter, som kan lämnas till länder med vilka BITS bedriver tekniskt samarbete och till programländer under förutsättning att mottagarlandet har en tillfredsställande kreditvärdighet. Därutöver kan BITS göra enstaka insatser i andra u-länder om stödet är förenligt med de biståndspolitiska målen. Samarbetet sker inom områden där Sverige kan ställa kunnande och konkurrenskraftiga resurser till förfogande.

Enligt de riktlinjer för det nuvarande u-kreditsystemet som riksdagen antog med bred uppslutning år 1984 (prop. 1983/84:100, bil. 5, UU 115, rskr. 334) kan beslut om enstaka u-krediter till nya länder fattas av BITS. Först om ett land förutses komma i fråga för mer fortlöpande kreditgivning skall beslut fattas av regeringen.

Enstaka krediter till u-länder som inte tidigare erhållit u-krediter kan aktualiseras särskilt vid samfinansiering med internationella finansieringsorgan. Den aktuella krediten till Indonesien avser ett sådant projekt i samverkan med Asiatiska utvecklingsbanken. Nordiska investeringsbanken har vidare erbjudit finansiering för projektet och även det norska biståndsgorganet NORAD har visat intresse för att finansiera vissa delar.

Indonesien tillhör låginkomstländerna och har en befolkning på närmare 170 miljoner invånare. Merparten bor på landsbygden. Projektet syftar till att förbättra distributionen av elektricitet på norra Sumatra, som är en eftersatt region. Projektet är således angeläget för en underförsörd del av landsbygdsbefolkningen, och det är mot denna bakgrund beslutet skall ses.

Beslutet innebär däremot inte att regeringen godkännt att Indonesien är ett land som bör bli mottagare av ett reguljärt bistånd. Om den frågan aktualiseras, måste den prövas i ett vidare sammanhang.

Jag vill här också nämna att en intern översyn av biståndet till u-länder utanför programländerna inletts inom utrikesdepartementets avdelning för internationellt utvecklingsarbete. Min ambition är att arbetet skall utmynnas i förslag till klarare riktlinjer för detta bistånd.

Beträffande Indonesien vill jag erinra om att stöd för angelägna insatser lämnas även genom andra kanaler. Genom SIDA lämnas visst bistånd för enskilda organisationers verksamhet. Sverige har också gett ett betydande

humanitärt bistånd till Östra Timor, vilket lämnats genom Svenska röda korset till Internationella rödakorskommitténs verksamhet.

Sedan år 1981 medverkar Sverige som observatör i the Inter-Governmental Group on Indonesia. Vårt observatörskap är betingat av ett handelspolitiskt intresse av att kunna få del av informationer om landets ekonomi och prioriteringar av betydelse från kommersiell synpunkt. Vår närvaro innebär dock i sig inga biståndsåtaganden eller andra förpliktelser för svenskt vidkommande.

Anf. 18 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag tackar Lena Hjelm-Wallén för svaret på min interpellation.

SIDA-chefen Carl Tham uttalade nyligen att tyngdpunkten i de enskilda organisationernas verksamhet är att nå de fattigaste med bistånd, medan SIDA:s huvudsakliga uppgift är att främja tillväxt.

Ett sådant uttalande strider mot principerna för vår biståndspolitik liksom mot svenska folkets uppfattning om biståndets inriktning.

Lena Hjelm-Wallén erinrar i svaret om principerna för vår biståndspolitik, och jag delar statsrådets uppfattning. Biståndsmålen skall ses som en helhet, och tillväxtnålet skall inte generellt ges högre prioritet än de andra biståndsmålen.

Statsrådet poängterar också att det bilaterala biståndet är starkt inriktat på de fattigaste länderna. Det arbetet sker och måste ske också genom SIDA-samarbetet och inte – som SIDA-chefen uttryckt det – främst genom de enskilda organisationerna.

Jag utgår från att SIDA i sitt arbete följer riksdagens beslut och i biståndsverksamheten främjar de fastlagda målen.

Vi har ju nu genom centerpartiets försorg och länge upprepade krav äntligen fått också ett femte mål – miljömålet. Först därigenom får vår biståndspolitik en heljuten målsättning.

Beträffande krediterna till Indonesien vill jag säga att jag har stort förtroende för BITS. Jag har bl. a. med dess ledning diskuterat möjligheterna till stöd till Filippinerna.

Även om inga formella fel har begåtts anser jag att det var ett misstag att ge en kredit till Indonesien på 60 milj. kr., varav 30 % är gåvobistånd.

Riksdagen har uttalat att Sverige inte skall ge bistånd till Indonesien. Trots det ges således som direkt gåvobistånd ca 20 milj. kr.

Jag finner Lena Hjelm-Walléns uppfattning om bistånd till Indonesien häpnadsväckande. Statsrådet säger att om frågan om reguljärt bistånd till Indonesien aktualiseras måste den prövas i ett vidare sammanhang. Hur kan man över huvud taget tänka sig att "pröva" frågan om bistånd till Indonesien?

Indonesien är en hård och korrumberad diktatur, som ockuperat Östra Timor, vars ledning anklagas för otaliga övergrepp och brott mot de mänskliga rättigheterna och som vi har diskutabla vapenaffärer med – och regeringen kan tänka sig att *pröva* frågan om reguljärt bistånd till detta land! Här borde inte några dörrar öppnas utan tvärtom förses med säkrare lås.

Man frågar sig vad det är för biståndspolitiskt tänkande som ligger bakom.

Man kan jämföra med regeringens svala intresse för Filippinerna. Från centerpartiet har vi försökt väcka socialdemokraterna till ett engagemang för Filippinerna. Sockerarbetarna på Negros har skrivit ett brev i djupaste sorg och smärta över de mörkets och dödens krafter som nu sveper över deras land. De behöver vårt stöd. Inget intresse för detta har visats från socialdemokraternas sida. Däremot har man visat intresse för Indonesien.

De biståndspolitiska principerna är viktigast i sammanhanget. Det finns en stor fara med den utveckling av biståndspolitiken som nu sker, nämligen att biståndet blir alltmer kommersialiserat, att vi får ett bistånd som inte främst hjälper de fattigaste, utan styrs av nationella egenintressen och kommersiella hänsynstaganden. När gåvodelen i krediterna ökar förstärks denna utveckling. Tänker regeringen göra oss till krämare också när det gäller biståndspolitiken? Är regeringen omedveten om denna utveckling och de risker den medför? Denna utveckling måste stoppas.

Klarare och mer likvärdiga regler i vad gäller BITS och SIDA behövs. Dessa bör ges ett högsta belopp att besluta över själva. Frågor rörande biståndsanslag utöver de fastställda beloppen bör hänskjutas till regeringen. Det krävs parlamentarisk inflytande i såväl BITS som SIDA. De biståndspolitiska målen skall gälla lika väl för BITS som för SIDA.

Till sist, herr talman, noterar jag att en intern översyn av biståndet till u-länder utanför programländerna har inletts inom UD:s biståndsavdelning. Till det vill jag göra följande kommentar: Jag beklagar att regeringen är så prestige bunden att den inte kunnat ställa upp på centerpartiets krav på en biståndspolitisk utredning. I stället sitter man och utreder bit för bit internt på biståndsavdelningen på UD eller på annat sätt. Hur skall man på det sättet kunna få en helhetssyn?

Regeringen är angelägen om en bred uppslutning kring biståndspolitiken, men aktar sig noga att släppa in andra partiers politiker i utredningsarbetet. Det är trist med en regering som har så litet progressivitet och generositet när det gäller biståndspolitiken, att man inte vågar släppa in nya friska impulser i utredningsarbetet. Denna regering håller dessutom på att göra oss till krämare också i biståndspolitiken.

Anf. 19 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på interpellationen, som vanligt krystat när det gäller affärer med Indonesien.

Vi har i utrikesutskottet motsatt oss en biståndspolitisk utredning, men efter denna historia med Indonesien är det fråga om huruvida inte vpk måste ompröva sitt ställningstagande i utrikesutskottet.

Jag tycker att det är en skandal och en skamfläck att man kan ge 20 milj. kr. till den värsta militärdiktaturen i Sydostasien, alltså 20 milj. kr. av de svenska skattebetalarnas pengar i gåvor.

Kom inte och säg att BITS har gjort detta utan regeringens godkännande. Denna föreställning har framskyttat. BITS har inte gjort detta, innan man fått regeringens godkännande. Lena Hjelm-Wallén har alltså givit BITS ett förhandsbesked om att BITS kunde göra på detta sätt.

I våras fattade utrikesutskottet ett beslut som gäller BITS. I betänkandet stod följande: "I förra årets biståndsbetänkande UU 1985/86:15 beskrev

Prot. 1987/88:29
23 november 1987

*Om biståndskrediter
m. m.*

utskottet de gällande riktlinjerna för tekniskt samarbete. Utskottet bekräftade då bl. a. att de biståndspolitiska målen avser allt utvecklingssamarbete, följaktligen även det tekniska samarbetet genom BITS. Detta uttalande gäller självfallet allttjämt."

Vi har fem biståndspolitiska mål i dag. Biståndet skall för det första medverka till resurstillväxt, för det andra till ekonomisk och social utjämning, för det tredje till ekonomisk och politisk självständighet och för det fjärde till demokratisk samhällsutveckling. Det femte målet är således det nya miljömålet.

Lena Hjelm-Wallén, tala om för mig vilket av de fyra första biståndspolitiska målen som vi har haft under många år som är tillämpligt på fascistjuntan i Indonesien. Är det något av dem som är tillämpligt? Jag tycker att den frågan kräver ett svar.

Att 40 milj. kr. är en kredit på fördelaktiga villkor är också upprörande. Men det är väl så som Eva Belfrage skrev i Dagens Nyheter i söndags. Socialdemokratin säljer sig, är rubriken. Står handelsintressen på spel får även militärdiktaturer svenskt bistånd, skriver Eva Belfrage.

Ja, så är det. Det är inte bara bistånd ni nu ger dem. Är det tacken för att ni har fått sälja vapen för hundratals miljoner kronor? Är det detta ni nu tackar för och ger tillbaka på det här sättet?

Gäller riksdagens beslut eller gäller det inte? Riksdagen uttalade också för något år sedan att något bistånd till Indonesien över huvud taget inte kan komma i fråga. Varför följer ni inte de beslut som riksdagen har fattat och de uttalanden som riksdagen har gjort?

År 1965 kom diktatorn Suharto till makten genom en kupp. Vi vet att ett halvår efter det att han kommit till makten, lyckades han utrota eller spärra in mellan en halv och en miljon människor. Fortfarande sitter hundratuse ntals människor i fängelser eller är utsläppta och berövade praktiskt taget alla rättigheter. Vi vet att sedan Indonesien tog över Väst-Papua 1969 har 150 000 människor avrättats. Man bedriver där ett utrotningskrig. Vi vet att Indonesien när det gäller Östtimor fortfarande bedriver ett oerhört grymt krig med anledning av människornas krav på rätt till självbestämmande. Vi vet att fördelningen av resurser i Indonesien är oerhört orättvis och inte kommer de fattiga till del.

Men allt detta vet ni. Jag får väl säga som Gunnel Jonäng att när krämarsjälen tar över allt, då är solidariteten med de fattiga och förtryckta i Indonesien en underordnad fråga.

Är det inte nog med skandaler från Sveriges sida och från denna regerings sida? Först hade vi alla vapenskandaler som har skämt ut oss i praktiskt taget hela världen. Nu kommer detta med Indonesien och biståndet.

Anf. 20 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag vill tacka biståndsministern för svaret på min fråga.

Indonesien är ett land där mänskliga rättigheter förtrycks och där demokratiska rörelser ständigt får mindre utrymme. Indonesiens invasion av Östra Timor 1975 föranledde Amnesty International att tio år senare konstatera att en tredjedel av befolkningen hade dött till följd av ockupationen.

Annekteringen av Väst-Papua 1969 ledde också till omfattande oroligheter, där ca 150 000 människor fick sätta livet till. Ca 100 000 f. d. politiska fångar, som greps för 20 år sedan, försågs när de frisläpptes med särskilda identitetshandlingar, som stämplar dem som f. d. politiska fångar och fråntar dem väsentliga medborgerliga rättigheter.

Det sker i dag ingen förändring i positiv riktning i Indonesiens politik – tvärtom. Nyligen antogs en alldeles ny förordning om granskning av medborgares familje-, organisations- och umgängesförhållanden och deras religiösa och ideologiska hemvist. Om man vid denna granskning befinns ha haft en släkting som dödades vid massakern för 20 år sedan, eller om man varit politisk fånge, riskerar man avsked från sitt arbete som "misstänkt regeringsfiende".

En ny lag om organisationer, från juni i år, säger att alla organisationer måste ha statsideologin Panca Sila som övergripande ideologi och måste se till att medlemmarna genomgår vad lagen kallar "Panca Sila-indoktrinering".

I BITS instruktioner och regeringens propositioner står det att u-krediter kan ges till länder vilkas utvecklingspolitik står i överensstämmelse med de svenska biståndspolitiska målen, om länderna bedöms vara kreditvärdiga. Jag skulle därför vilja fråga: På vilken basis anser biståndsministern att Indonesiens utvecklingspolitik står i överensstämmelse med de svenska biståndspolitiska målen, särskilt med avseende på demokratimålet?

Projektet i sig stöder landsbygdsbefolkningen, menar biståndsministern. Men vad det i själva verket handlar om är Asahan-projektet – ett aluminiumsmältverk som byggts upp med japanskt kapital. Smältverket kräver mycket energi, och just det skall Sverige hjälpa till att producera. I det kontrakt som sattes upp mellan Indonesien och Japan slås fast att 80 % av energin skall gå till aluminiumsmältverket och att endast 20 %, det som blir över, skall tillföras indonesierna själva.

Det hela kan ses som en strategi för att Japan skall få tillgång till aluminium för sin egen industri. Man skall kanske också se den asiatiska utvecklingsbankens stöd i det ljuset. Det handlar således knappast om ett utvecklingsprojekt för i första hand landsbygdsbefolkningen. Jag tycker att det är en vilseledande beskrivning som biståndsministern har gett i sitt svar. Dessutom förekommer ett sakfel. Indonesien tillhör inte världens låginkomstländer enligt Världsbankens definition, utan är ett medelinkomstland.

Världsbanken sätter beträffande kreditvärdigheten upp en gräns på 20 % för skulderna i förhållande till inkomsterna i utländsk valuta. I våra regler för BITS står att landet skall vara kreditvärdigt. Men Indonesien har nu en skuldbörda på 41 %, dvs. mer än dubbelt så mycket som Världsbankens riskgräns. Jag skulle därför vilja fråga biståndsministern hur man kan anse att Indonesien har tillfredsställande kreditvärdighet, och varför vår bedömning avviker från Världsbankens.

Enbart av dessa skäl är det synnerligen olämpligt att bedriva biståndsverksamhet i Indonesien med hjälp av u-krediter. Men jag har också synpunkter när det gäller formfrågan. Hur kommer det sig att BITS har fattat det här beslutet utan att höra med regering eller riksdag? Det handlar om en summa på 20 miljoner. BITS anger i själva verket 10 miljoner som ett genomsnitts-

värde av vad varje samarbetsland får av u-kredit per år.

Hela projektet har alltså beskrivits på ett felaktigt sätt i svaret. Det handlar om ett stöd till japansk industri och till mycket liten del om en utveckling för Indonesiens landsbygdsbefolkning. Detta gör, tillsammans med ifrågasättandet av beslutsgången, att jag måste konstatera att det knappast finns några skäl att försvara det här biståndet till Indonesien. Man kan bara undra: Hur kommer det sig att beslutet har fattats över huvud taget?

Jag tror att det handlar om en annan sak. Regeringen har, i sina försök att få Sveriges biståndsmål att se ut som en procent, blåst upp anslaget till u-krediterna så pass mycket att man gett mer till BITS än vad BITS förmår göra av med. Därför tvingas BITS, för att ändå använda pengarna, att fatta beslut som är mycket dåligt underbyggda. BITS kan uppenbarligen inte finna tillräckligt bra projekt. Detta understryker folkpartiets kritik mot att en så stor del av biståndet går via BITS. Sammantaget vill jag uttrycka en stark oro för utvecklingen av den socialdemokratiska biståndspolitik. Historien om Asahan-projektet undergräver trovärdigheten för hela den svenska biståndspolitik. Jag hoppas därför att den översyn som biståndsministern förutser verkligen kommer att leda till allvarliga förändringar.

Anf. 21 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag vill först klargöra att jag i svaret har redogjort för den formella beslutsgången vad gäller fattat beslut om en enstaka kredit till Indonesien. Beslutsgången är sådan att det är BITS styrelse som fattar ett sådant beslut. Det är först om ett land förutses komma i fråga för mer fortlöpande kreditgivning som beslut fattas av regeringen. Vi har alltså hanterat detta helt i enlighet med de av riksdagen fastlagda riktlinjerna för denna verksamhet. När jag tillägger att om frågan aktualiseras om ett reguljärt bistånd så måste det prövas i ett vidare sammanhang, så innebär det inte att jag säger att jag aktualiserar denna fråga. Det är en saklig upplysning om hur beslutsgången är. Man måste skilja på vilka sakliga upplysningar man får om beslutsgången och vad som sedan är på gång. Jag kan lugna Gunnel Jonäng och andra i detta sammanhang genom att säga att något reguljärt biståndssamarbete med Indonesien inte är planerat. Det här är fråga om ett enstaka projekt, och det enstaka projektet skall bedömas utifrån sina egna meriter av styrelsen för BITS på det sätt som har skett.

I denna debatt tar sig talarna upp till debathöjder som förvånar mig. När man beviljar ett enstaka projekt genom BITS är det inte fråga om att ge bistånd till någon regim som det har sagts utan det är just detta projekt som det handlar om. Denna kredit utgör en mindre del i ett större projekt som gäller utbyggnad av det indonesiska kraftsystemet. Det syftar till att förbättra elförsörjningen på norra Sumatra som är en eftersatt region som behöver både industrier och el. Projektet kommer att ge över 100 000 konsumenter tillgång till elektricitet. Det är klart att man genom en sådan insats är med om att skapa tillväxt i denna region men också möjliggör en ekonomisk och social utveckling för de människor som kommer att få del av detta. Det har sagts mycket om att det är japanska industrier det är fråga om. Det må vara så i detta aluminiumverk, men det projekt som vi deltar i här, ett transmissions-system, är en del i det som Asiatiska utvecklingsbanken stöder och som även

NORAD och Nördiska investeringsbanken har planer att gå in i. Vi är således i ganska gott sällskap.

Maria Leissner frågade om kreditbedömningen. Den görs i Sverige av exportkreditnämnden. Det är en kreditbedömning som vi alltid följer inom de biståndsorgan som sedan har att följa upp det.

Jag kan hålla med talarna om att det inte är enkelt att hantera frågor som rör länder som Indonesien, till vilka vi är starkt kritiska då det gäller mänskliga rättigheter. Vi är även kritiska till annektering av Östra Timor. När det gäller de mänskliga rättigheterna är förhållandena långt ifrån tillfredsställande i Indonesien. Tyvärr gäller det även i många andra länder, inte minst i denna region. Sverige har aldrig accepterat Indonesiens annektering av Östra Timor. Det har vi framhållit många gånger, i FN och i andra sammanhang. De här välkända ståndpunkterna, både vad gäller mänskliga rättigheter och vad gäller Östra Timor, kommer vi att aktivt föra fram i fortsättningen.

Det är inte fråga om att vi skulle ändra någon del i biståndspolitiken. Alla beskyllningar om någon sorts krämaranda i biståndspolitiken vill jag med kraft tillbakavisa. Jag vill erinra om att riktlinjerna för hur BITS skall arbeta och hur u-krediter skall ges har antagits av riksdagen i stor enighet. De partier som Gunnel Jonäng och Maria Leissner tillhör har ställt sig bakom dessa riktlinjer.

Vi har även i övrigt arbetat i en anda av överensstämmelse mellan partierna. Att vi inte har önskat tillsätta en biståndspolitisk utredning är ett mera praktiskt angreppssätt. Vi har arbetat på andra vis. Vi har utrett delområden ett i taget, och då har det varit mindre lämpligt med en parlamentarisk utredning. Men om man skulle besluta om större saker, och det kan bli resultatet av den interna översyn som vi nu håller på med i departementet, håller jag inte för otroligt att det behöver tillsättas en parlamentarisk biståndspolitisk utredning. Men jag tycker inte att det finns tillräckligt mycket som talar för det än. Den översyn av mottagarländerna som vi nu skall göra är alltså ett svar på vad SIDA:s parlamentariska styrelse bad oss att göra.

Anf. 22 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det måste ju vara BITS som fattar besluten. BITS styrelse måste ta hänsyn till de uttalanden som riksdagen har gjort beträffande Indonesien och bistånd och rätta sig efter dem. Det är väl inget organ som finns någonstans vid sidan om eller som sitter i något bankpalats oåtkomligt för folket och de politiskt valda.

Jag har redovisat vad riksdagen och utrikesutskottet har sagt om Indonesien. Jag har ställt en fråga till Lena Hjelm-Wallén, svara på den: Vilket av de fyra – alltså de fyra första målen, vi behöver inte ta upp det femte – biståndspolitiska målen anser Lena Hjelm-Wallén vara tillämpligt för Indonesien? Det skulle vara intressant att få veta det.

Lena Hjelm-Wallén säger att biståndet inte går till någon regim. Det gör det visst i det här fallet – det kommer vi inte ifrån. Lena Hjelm-Wallén säger vidare att 100 000 konsumenter nu kommer att få elförsörjning. Jo då, jag känner igen det här resonemanget. Hur var det med Kotmale och alla de

Prot. 1987/88:29
23 november 1987

*Om biståndskrediter
m. m.*

tusentals människor som skulle få el i den region där bl. a. Kótmale kraftverk byggdes på Sri Lanka? Det blev inte så mycket av det hela! Den elen fördes som bekant till huvudstaden och andra regioner.

Jag skall citera vad Eva Belfrage skriver i Dagens Nyheter den 22 november:

”-- -- är Bits-projektet knutet till ett japanskt finansierat aluminium-smältverk som har blivit kritiserat för att vara baserat nästan helt och hållet på japanska intressen. 75 procent av anläggningen ägs av tolv japanska företag. Japanerna har förlagt detta smältverk till Indonesien, för att kunna utnyttja den billigare arbetskraften, för att få tillgång till Indonesiens bauxit, för att slippa svåra föroreningar och för att spara på egna energitillgångar.”

Nu skall ASEA få del av detta genom en order. Då har krämarintressena, Lena Hjelm-Wallén, tagit över solidaritetsintressena. Dessutom är det en oerhörd korruption i Indonesien. Presidentfrun Suharto brukade kallas för Mmc 10 procent. Nu kallas hon för Mmc Fifty-fifty.

Anf. 23 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Biståndsministern undvek att svara på min fråga om hur Indonesiens utvecklingspolitik överensstämmer med de svenska kraven på demokrati för bistånd.

Jag skulle vilja citera ur BITS anslagsframställning, där man beskriver vilka länder vi skall samarbeta med så här: ”U-krediter kan komma ifråga för u-länder med vilka tekniskt samarbete bedrivs, SIDA:s programländer, samt andra låg- och mellaninkomstländer vilkas utvecklingspolitik bedöms ligga i linje med de svenska biståndspolitiska målen, under förutsättning att länderna ifråga befinner ha en tillfredsställande kreditvärdighet.”

Jag kan inte begripa att Indonesien skulle kunna tillhöra någon av dessa kategorier. Jag kan inte heller begripa att 20 miljoner som gåvodel skulle vara en så oansenlig summa att biståndsministern skulle vara ointresserad av att diskutera denna fråga på regeringsnivå. Det handlar alltså om en summa som är mycket större än de belopp som årligen ges till de länder som har ett reguljärt tekniskt samarbete med BITS.

Dessutom vill jag be biståndsministern att erkänna att det här inte primärt handlar om landsbygdsutveckling i Indonesien. Detta projekt har andra syften. Det blir inte vackrare därför att man låtsas som om det är någonting som det inte är.

Jag står fast vid min slutsats att detta är ett mycket dåligt projekt, något som ytterligare understryker folkpartiets synpunkt att BITS har fått så mycket pengar att man inte kan göra av med dem på goda projekt. Det som här skett är ett mycket tråkigt bevis på detta.

Anf. 24 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag vill återkomma till vad statsrådet säger i sitt svar om att ifall frågan om reguljärt bistånd till Indonesien aktualiseras, så måste den prövas i ett vidare sammanhang. Statsrådet säger att det är en saklig upplysning som här ges. Detta måste ändå innebära att regeringen öppnar dörrarna för en möjlighet att ge bistånd till Indonesien. Jag förstår inte hur man över huvud taget kan framställa saken på detta sätt, hur man över huvud

taget kan tänka sig att göra en prövning av biståndet till ett land, som vi känner så väl till för dess grymheter. Vi har här fått en redovisning om landets otaliga brott mot mänskliga rättigheter.

Då säger statsrådet att regeringen inte avser att aktualisera Indonesien som bilateralt mottagarland. Men kan BITS aktualisera Indonesien som kredit- och gåvomottagare, kan den saken naturligtvis också aktualiseras på annat håll.

Jag skulle faktiskt önska att statsrådet klarare uttalar att regeringen är beredd att följa vad riksdagen sagt i denna fråga, nämligen att det inte skall utgå något som helst bistånd till Indonesien.

Jag kan inte förstå varför vi över huvud taget skall ha med detta land, när det finns så mycken värre fattigdom i världen. Världen är full av fattiga och förtryckta, och det finns så många som behöver vårt stöd och vår hjälp.

Statsrådet säger vidare att Sverige är i gott sällskap när vi går in i ett sådant här projekt tillsammans med andra länder. Det hjälper inte att vara i gott sällskap. Det är faktiskt inte särskilt intressant vem vi har med oss som sällskap. Det enda som är avgörande i denna fråga är att de projekt som Sverige stöder måste utgå från Sveriges biståndspolitiska målsättning. Det gör inte ett bistånd till Indonesien.

Anf. 25 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Flera av talarna frågar vilka mål som har varit tillämpliga vid detta beslut.

BITS har sett på projektets utvecklingsmöjligheter med tanke på de människor som projektet skall främja. Det är alltså främst fråga om landsbygdsbefolkningen i norra Sumatra. Det projekt jag här talar om är elförsörjningsprojektet – inte aluminiumverket, för det har Sverige ingen del i. Detta elförsörjningsprojekt ger el till människorna. Det ger dem möjlighet till ekonomisk tillväxt och även till ekonomisk och social utveckling. Det är dessa mål som särskilt bör framhållas i detta sammanhang.

Däremot har det i detta sammanhang inte gjorts någon bedömning av speciella mål i Indonesiens utvecklingspolitik. Det är, vilket jag återigen vill betona, fråga om stödande av ett enstaka projekt. Det är inte regimen i Indonesien som har stötts genom det här beslutet.

Beträffande utvecklingen av demokrati och mänskliga rättigheter i Indonesien har jag redan givit uttryck för min åsikt, nämligen att det på den punkten finns väldigt mycket att kritisera och att vi skall fortsätta att föra fram denna kritik.

Maria Leissner har rätt i att det med tanke på utvecklingen av ekonomin i världen just nu är många u-länder som har svårt att uppta lån. Kretsen av länder som bedöms kreditvärdiga blir alltså mindre. Detta är någonting som är mycket bekymmersamt för u-länderna. Alla dessa länder kan ju inte leva på enbart gåvobistånd. De måste också kunna uppta lån till förmånliga villkor för att göra investeringar som på sikt skall vara lönsamma. Det är därför som vi har systemet med u-krediter. Det är ett i allmänhet bra system. Men just i en sådan här skuldsituation har det blivit svårare att använda systemet – det ger jag Maria Leissner rätt i.

Det beslut som BITS nu har fattat är inte ett beslut som binder regeringen

eller några andra biståndsorgan när det gäller förhållandet till Indonesien. Självfallet skall de beslut som riksdagen har fattat följas av såväl regeringen som underställda myndigheter.

Vad BITS här har gjort är att ha prövat och beslutat om ett enstaka projekt. Det har BITS rätt att göra, och riksdagen har inte emotsagt sig detta. BITS har även rätt att fortsätta att agera på detta sätt. Om däremot frågan om ett mer reguljärt biståndssamarbete skulle uppstå, måste detta – vilket jag har gjort alldeles klart – självfallet prövas av regeringen. Jag vill ytterligare lugna Gunnel Jonäng genom att säga att jag inte har några planer på att inleda reguljärt biståndssamarbete med Indonesien.

Anf. 26 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag noterar den här senaste deklARATIONEN från statsrådets sida, men jag skulle ändå vilja fråga: Ser statsrådet de risker som öppnats genom den kredit som Indonesien nu får och som jag påtalade i mitt inledningsanförande? Det finns en fara här när det gäller utvecklingen av vår biståndspolitik, nämligen att vårt bistånd blir alltmer kommersialiserat och att vi får ett bistånd som inte främst hjälper de fattigaste utan styrs av nationella egenintressen och framför allt av kommersiella hänsynstaganden. Jag ser i detta en utveckling som skulle vara förödande för svensk solidaritet och för svensk biståndspolitik.

Sedan vill jag säga att det värsta med denna kredit till Indonesien kanske är att den kan leda till en urholkning av biståndsviljan, eftersom människor i vårt land väl känner till situationen i Indonesien, känner till grymheterna och brotten mot de mänskliga rättigheterna. Vad tänker och känner människor, när de ser och hör att så här mycket pengar går just till detta land? Här finns det en uppenbar risk för att svenska folkets biståndsvilja urholkas. Jag är mycket rädd för att den här kreditgivningen kan leda till det. Jag hoppas att det inte blir så, men det finns som sagt en risk.

Vidare vill jag notera det positiva uttalande som statsrådet gjorde i fråga om en biståndspolitisk utredning. Jag tror att vi i centerpartiet hela tiden har haft rätt i den här frågan. Det har behövts en samlad syn på och en samlad utredning av biståndspolitiken. Vi har inte fått gehör för det kravet, utan man har i stället hållit på att utreda bit för bit. På det viset tappar man helheten. Jag tror att vårt krav verkligen är berättigat också i dag. Vi måste arbeta vidare med det, föra fram det återigen nästa år och se om vi då kan få en bred uppslutning kring en biståndspolitisk utredning.

Anf. 27 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! När det gäller det beslut som Lena Hjelm-Wallén och regeringen gett sanktioner till innan det fattats i BITS styrelse frågar man sig: Om ärendet avser en stor del biståndspengar till ett sådant land som Indonesien, skall det väl avgöras av regeringen innan BITS får fatta beslut. Jag anser att 20 milj. kr. är en oerhört stor summa, en oerhört stor gåvodel som BITS inte ensamt kan fatta beslut om med tanke på riksdagens uttalande att vi inte skall ge något bistånd till Indonesien. Om reglerna inte är klara på den punkten, må man ju ändra dem så att de blir det.

Visst finns det ett samband mellan elförsörjningsprojektet, där pengarna

från Sverige skall gå in, och det smältverk som skall byggas. Ett smältverk drar oerhört mycket energi, och det finns då ett samband mellan smältverket och de svenska pengarna; det går inte att komma ifrån. Det finns visst, Lena Hjelm-Wallén, ett samband mellan å ena sidan hur Sverige har agerat i Indonesienfrågan både i FN och annorstädes och å andra sidan de ökade handelsförbindelserna med Indonesien. 1982 avstod den socialdemokratiska regeringen från att rösta för Östtimors rätt till självbestämmande i FN. Det var visserligen de borgerliga regeringarna som började med att avstå från att rösta, men sedan fortsatte den socialdemokratiska regeringen på samma linje. Från detta datum skjuter den svenska exporten till Indonesien kraftigt i höjden och har sedan dess fortsatt att göra det.

Mitt under massakrerna på Östtimor beslutade Sverige att sälja vapen till knektarna i Indonesien för 200 milj. kr. Detta skedde när Indonesien hade satt i gång en av de största massakrerna mot befolkningen på Östtimor.

Vidare säger Lena Hjelm-Wallén: Förvisso finns det mycket att kritisera i Indonesien. Det är mycket snällt mot fascisterna i Indonesien att uttrycka sig så lamt. Precisera detta närmare. Lena Hjelm-Wallén! Vad är det som man bör kritisera? Finns det över huvud taget något positivt med den indonesiska regimen?

Anf. 28 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Vi har för det första klarlagt att det aktuella projektet knappast är till för landsbygdsbefolkningen. Det är åtminstone bara till en mindre del som de fattiga ute på landsbygden på Sumatra kommer att få dra nytta av det. Elförsörjningen är direkt kopplad till aluminiumprojektet. Det handlar alltså om att på grund av Japans behov av aluminium bygga ut en av Indonesiens betydelsefullaste floder för kraftförsörjningsändamål. Spillefekterna härav skall komma landsbygdsbefolkningen till godo. Låt oss tala klarspråk! Det handlar inte främst om att främja landsbygdsbefolkningen.

Jag tycker för det andra att diskussionen om huruvida det gäller en liten eller en stor summa är rätt intressant att dröja vid. Hur är det egentligen med reglerna för SIDA? Var går gränsen för storleken på de projekt som SIDA inte behöver anmäla till regeringen? Såvitt jag vet handlar det om en så låg summa som 5 milj. kr., och med hänsyn till BITS förhållanden är i så fall 20 milj. kr. en mycket hög summa. Varför är det så stor olikhet mellan de här fallen?

För det tredje är det remarkabelt att biståndsministern säger att man inte har tagit hänsyn till något speciellt mål i vår biståndspolitik när man bedömt Indonesiens utvecklingspolitik och som ursäkt för detta hänvisar till att det handlar om ett enstaka projekt. Här har biståndsministern inte stöd vare sig i sin egen proposition, i BITS instruktioner eller i något som helst uttalande som gjorts om BITS möjligheter att agera.

Det handlar här om ett försök att dölja det faktum att Indonesien egentligen över huvud taget inte kan få förekomma som mottagarland för det svenska biståndet. Är det för mycket begärt att biståndet via BITS skall följa våra biståndspolitiska målsättningar? Naturligtvis inte. Vi måste i framtiden tillämpa de biståndspolitiska målen oerhört mycket striktare än nu. Det är inte enbart det bilaterala biståndet via SIDA som skall tillämpas med

Prot. 1987/88:29
23 november 1987

*Om biståndskrediter
m. m.*

avseende på de biståndspolitiska målen utan även de två tredjedelar av det svenska biståndet som inte administreras direkt bilateralt av SIDA.

BITS har genom den aktuella affären satt sig över de svenska biståndspolitiska mål som angivits i riksdagens uttalande om bistånd till Indonesien och en rad andra föreskrifter— inte minst genom att underlåta att fråga regeringen trots att det rörde sig om en så stor summa.

Biståndsministern har ingen anledning att försvara detta utan borde i stället vara starkt bekymrad. Om biståndsministern uttryckte en litet högre grad av oro skulle det skapa en större respekt för den svenska biståndspolitiken.

Anf. 29 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Eftersom Maria Leissner direkt ställde en fråga till mig vill jag svara på den.

Det är sant att de summor som SIDA har att besluta om är ganska små. När ett projektbelopp i gåyobiståndet stiger till över 3 milj. kr. måste SIDA vända sig till regeringen. BITS har däremot möjlighet att på egen hand fatta beslut om enstaka projekt, eftersom det i de fallen rör sig om krediter. Man kan diskutera om det borde finnas en beloppsgräns även här. Det är frågor av det slaget som vi kan komma tillbaka till när vi ser över instruktionen för BITS och, som nämnts här, för dess styrelse.

Sedan är det självklart att de biståndspolitiska målen skall följas i allt biståndssamarbete som vi deltar i. Det må gälla u-krediter, bistånd genom SIDA eller vårt omfattande multilaterala biståndssamarbete. Det skall också vara alldeles klart att kommersiella intressen aldrig skall få styra det svenska biståndet. Det svenska biståndet skall vara till för att stödja de fattiga folken och deras utvecklingssträvanden. Om vi i det arbetet också använder oss av svenska företag, är det bra. Men det får aldrig vara så, att de svenska företagens intressen styr vår verksamhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1987/88:Sk4—Sk16 till skatteutskottet

8 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1987/88:9, 12 och 13

Skatteutskottets betänkanden 1987/88:4 och 5

Justitieutskottets betänkande 1987/88:6

Lagutskottets betänkanden 1987/88:4—8

Utrikesutskottets betänkanden 1987/88:5, 7 och 8

Försvarsutskottets betänkande 1987/88:1

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1987/88:2—5

Socialutskottets betänkanden 1987/88:3 och 5—8

Kulturutskottets betänkanden 1987/88:2—5

9 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 19 november

1987/88:123 av *Gunnar Hökmark* (m) till civilministern om postens transport- och planeringssystem:

Postens transport och planeringssystem (PTP) ger på ett ingående sätt kunskaper om det svenska vägsystemet som är av utomordentligt stort intresse för en främmande makt som på olika sätt vill höja graden av operativ planering inför ett eventuellt angrepp mot Sverige.

Det finns ingen anledning att acceptera att posten aktivt sammanställer och försäljer denna information.

Civilministern har tidigare, när frågan har aktualiserats, utlovat en översyn av ärendet. Mot denna bakgrund vill jag därför fråga civilministern följande:

1. Avser civilministern att ta initiativ till en ny bedömning av om PTP är till men för rikets säkerhet?
2. Avser civilministern att vidta någon annan åtgärd för att begränsa postens möjligheter att marknadsföra den här aktuella informationen?

den 20 november

1987/88:124 av *Elver Jonsson* (fp) till arbetsmarknadsministern om översynen av arbetsförmedlingslagen:

Arbetsförmedlingslagen trädde i kraft för mer än 50 år sedan. Lagen kom sålunda till när förhållandena på den svenska arbetsmarknaden var väsentligt annorlunda.

AMS-kommittén förordade i sitt betänkande arbetsmarknadsverkets ansvarsområde (SOU 1985:7) att arbetsförmedlingslagen borde ses över för ökad klarhet och bättre redaktionell utformning, men utan omprövning av den allmänna inriktningen. En sådan mer teknisk översyn har också sedan ett par år pågått inom regeringens kansli.

I samband med riksdagens behandling av proposition 1985/86:138 om arbetsmarknadsverkets ansvarsområde m. m. ställde sig riksdagen bakom denna inriktning på översynsarbetet.

Med hänsyn till dels de förändrade förutsättningarna på arbetsmarknaden, dels den rådande oklarheten om lagens tillämpning har under flera år förespråkats en mer förutsättningslös översyn av lagen. I riksdagen har förslag härom avvisats av majoriteten.

När frågan senast togs upp i riksdagen våren 1987 uttalade arbetsmarknadsutskottet i sitt betänkande AU 1986/87:11 s. 31 bl. a. att det faktum att mer än 50 år gått sedan arbetsförmedlingslagen kom till innebär att den i vissa avseenden kan vara svår att tolka och tillämpa. Med hänsyn härtill samt till de snabba förändringarna på arbetsmarknaden med nya verksamheter som kan förete vissa likheter med arbetsförmedlingsverksamhet framstår den pågående översynen av arbetsförmedlingslagen i arbetsmarknadsdepartementet som angelägen, fortsatte utskottet. Utskottet utgick därför från att arbetet skulle bedrivas skyndsamt och målmedvetet.

Riksdagen ställde sig bakom detta uttalande.

En ytterligare omständighet i ärendet är att AMS styrelse för en tid sedan beslutade om att till regeringen överlämna en inom AMS samrådsgrupp för privat arbetsförmedling framtagen rapport till regeringen för att beaktas vid den pågående översynen av arbetsförmedlingslagen. Bl. a. framhålls i rapporten att lagen bör ses över så att det klart framgår vad som är olaglig arbetsförmedling och vad som är laglig näringsverksamhet. En fråga man anser bör beaktas är också sanktionssystemet. Det handlar sålunda om en mer övergripande översyn än vad regeringen från början tänkt sig.

För bl. a. ett stort antal seriösa skrivbyråer har tillämpningen av lagen skapat stor osäkerhet och oro. Det är sålunda angeläget att den pågående översynen av lagen bedrivs på ett mer förutsättningslöst sätt i avsikt att komma till rätta med de rådande problemen.

Mot den angivna bakgrunden vill jag ställa följande frågor till arbetsmarknadsministern:

1. Vilken inriktning har det pågående översynsarbetet i regeringens kansli?
2. Är regeringen beredd att vidta åtgärder i anledning av AMS-rapporten?
3. När beräknas översynen vara slutförd?

1987/88:125 av *Gullan Lindblad* (m) till socialministern om de privatpraktiserande sjukgymnasternas situation:

Det har av pressen framgått att de privatpraktiserande legitimerade sjukgymnasterna får höja patientavgiften med 5 kr. från den 1 januari 1988. Detta ingår som en del av "Dagmar-överenskommelsen" mellan staten och sjukvårdshuvudmännen.

Denna överenskommelse löser inga problem för en yrkeskår, som borde ha en uppräknings ersättning från den allmänna försäkringen med minst 50 % för att få debet och kredit att gå ihop.

De privatpraktiserande sjukgymnasterna utför ett mycket betydelsefullt arbete inom hälso- och sjukvården. Det är endast ca 15–20 % av de legitimerade sjukgymnasterna som är privatpraktiserande, men dessa utför ca 50 % av alla behandlingar i öppen vård, vilket visar att det rör sig om en effektivt arbetande yrkeskår.

De privatpraktiserande sjukgymnasternas ekonomiska situation har successivt försämrats under den senaste tioårsperioden. Ökade kostnader och en för låg ersättning från den allmänna försäkringen gör, att de oftast arbetar för en lön, som vida understiger de offentliganställdas löner.

En stor sjukgymnastpraktik mitt i centrala Stockholm tvingades lägga ned i

våras på grund av alltför dålig lönsamhet och flera tycks vara på väg mot nedläggning av ekonomiska skäl. Samtidigt är patientköerna långa till den offentliga vården.

Ett annat problem är att någon nyetablering av verksamhet inte får ske förutom i vissa vårdmässigt underförsörjda stödområden, t. ex. delar av inre Svealand och Norrland. Det råder med andra ord ett näringsförbud för denna yrkeskår.

Vid en frågestund i riksdagen den 22 maj i år sade socialministern, att hon tog de privatpraktiserande sjukgymnasternas problem på allvar och sade sig vara medveten om "att den gällande taxan kan bidra till att vissa privatpraktiserande sjukgymnaster har sämre ekonomisk situation än andra".

Jag vill därför fråga socialministern:

Vilka åtgärder har socialministern vidtagit för att avhjälpa de ekonomiska problemen för de privatpraktiserande sjukgymnasterna?

Vilka ytterligare åtgärder planeras?

1987/88:126 av *Gunnar Hökmark* (m) till utrikesministern om den säkerhetspolitiska debatten:

I en promemoria skriven inom utrikesdepartementets politiska avdelning har en enskild befattningshavare inom UD anklagat ett antal militära säkerhetspolitiska debattörer för överlöperi – något som befattningshavaren senare har ändrat till förlöpningar – samt för omdömeslöshet.

Även om promemorians analys inte synes ha någon större saklig grund än de tillmälen som riktades i den mot enskilda personer är det av utomordentligt stor vikt att ingen – vare sig militära eller civila befattningshavare – upplever att den utrikespolitiska ledningen söker begränsa den säkerhetspolitiska debatten. Det vore utomordentligt allvarligt för Sveriges förmåga att föra en fast neutralitetspolitik om en öppen säkerhetspolitisk debatt av den utrikespolitiska ledningen framställdes som ett hot mot neutralitetspolitikens trovärdighet. Det får inte vara vaga föreställningar om vad som är inrikes- och utrikespolitiskt önskvärt som styr debatten om de hotbilder svensk säkerhetspolitik har att möta.

Med detta som bakgrund vill jag fråga utrikesministern om han avser att vidta någon åtgärd för att klargöra att den säkerhetspolitiska debatten skall vara fri och öppen, utan krav på själv censur och anpassning till vad som uppfattas som politiskt önskvärt från utrikesledningens sida.

1987/88:127 av *Ulla Orring* (fp) till kommunikationsministern om persontransportstödet:

Riksdagen beslöt att ett persontransportstöd skulle införas för vissa tjänsteresor fr. o. m. den 1 januari 1986.

Persontransportstödet tillkom för att minska de norrländska företagens kostnader för de nödvändigaste personkontakterna med södra och mellersta Sverige.

Kostnaderna – både för personbefordran och godstransporter – utgör för företagen i Norrlandslänen en icke oväsentlig utgiftspost för den angelägna

Meddelande om frågor

marknadsföringen. För att i ringa mån utjämna dessa kostnader tillkom då även ett persontransportstöd för de större företagen.

Beslutet medger att stöd kan lämnas för såväl järnvägs- som flygresor. Med stödområde avses här Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län samt Kramfors, Sollefteå och Örnsköldsviks kommuner i Västernorrland.

Transportrådet som fördelar anslaget har fastställt så krångliga, byråkratiska och för företagen helt otillfredsställande regler, att man har stora svårigheter att få ut pengar för personresor. Konsekvensen har blivit att av de för 1986 avsatta medlen på 24 milj. kr. endast 5,1 milj. kr. har fördelats. För 1987 har 18 milj. kr. avsatts. Transportrådet har under hela året 1987 arbetat för att komma fram med mer liberala regler men tydligen misslyckats att få dem accepterade av finansdepartementet.

Mot bakgrund av ovan relaterade förhållanden vill jag ställa följande frågor:

1. Vilka omedelbara åtgärder ämnar kommunikationsministern vidta för att företagen skall komma i åtnjutande av ersättningen för persontransportstöd enligt riksdagens beslut?
2. Vem bär ansvaret för rådande missförhållande som har orsakat företagen i Norrlandslänen betydliga förluster. Avsikten kunde väl inte vara att de ekonomiska medlen skulle stanna inom finansdepartementet?

10 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 20 november

1987/88:185 av *Karin Östergren* (fp) till försvarsministern om principerna för visst slag av upphandling inom försvaret:

Försvarets materielverk har i anbudsinfordran begärt priser för renovering av 430 000 mössor för försvaret. Kopparbergs läns landstings tvätt i Fredriksberg har lämnat ett anbud med två alternativ till försvarets materielverk, varav det ena understiger det antagna anbudet.

Mot denna bakgrund vill jag fråga försvarsministern:

Vilka principer bör enligt statsrådets mening tillämpas vid upphandling av detta slag?

1987/88:186 av *Daniel Tarschys* (fp) till statsrådet Bengt Lindqvist om utbyggnaden av deltidsgруппerna inom förskolan:

I propositionen 1984/85:209 förutsåg regeringen ett utbyggnadsbehov under åren 1987–1991 i den öppna förskolan och deltidsgруппerna som angavs till "drygt 170 000 barn".

Eftersom barn som besöker den öppna förskolan inte tilldelas några fasta platser är det svårt att ge denna bedömning en klar innebörd. Klart är emellertid att någon utbyggnad av deltidsgруппerna inte har kommit till stånd. Enligt de kommunala planer som socialstyrelsen har sammanställt

förutses tvärtom en minskning av antalet platser i deltidsgруппerna fram till år 1990. Förutsättningarna att inom överskådlig framtid erbjuda även fyraåringar och femåringar plats i deltidsgруппerna torde därmed vara mycket små.

Det klena kommunala intresset för deltidsgруппerna hänger med stor sannolikhet samman med statsbidragssystemet för barnomsorgen. Mot bakgrund av socialstyrelsens oroande prognos ber jag att få fråga statsrådet Lindqvist:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att främja en utbyggnad av deltidsgруппerna?

1987/88:187 av *Allan Ekström* (m) till justitieministern om behandlingen av riksdagskrivelse om utmätning av visst slag av försäkringsersättning:

Möbler, husgeråd och annan beneficieegendom får inte utmätas. Men försäkringsersättning för förlust av sådan egendom är anmärkningsvärt nog inte fredad från utmätning.

Riksdagen beslöt i november 1984 att ge regeringen till känna att utsokningsbalken behövde kompletteras på denna punkt (LU 1984/85:1, rskr. 45).

I regeringens skrivelse 1987/88:75 uppges att ärendet är slutbehandlat.

Vilka åtgärder har vidtagits med anledning av riksdagsbeslutet?

1987/88:188 av *Alf Wennefors* (m) till arbetsmarknadsministern om översynen av arbetsförmedlingslagen:

I arbetsmarknadsutskottets betänkande 1985/86:14 framhöll utskottet: "För närvarande pågår inom arbetsmarknadsdepartementet en teknisk översyn av lagen (arbetsförmedlingslagen), såsom AMS-kommitténs majoritet har förutsatt."

I arbetsmarknadsutskottets betänkande 1986/87:11 uttalade utskottet: "Utskottet inser emellertid samtidigt att det faktum att mer än 50 år gått sedan arbetsförmedlingslagen kom till innebär att den i vissa avseenden kan vara svår att tolka och tillämpa. Med hänsyn härtill samt till de snabba förändringarna på arbetsmarknaden med nya verksamheter som kan förete vissa likheter med arbetsförmedlingsverksamhet framstår den pågående översynen av arbetsförmedlingslagen i arbetsmarknadsdepartementet som angelägen. Mot den angivna bakgrunden har utskottet anledning utgå från att arbetet bedrivs skyndsamt och målmedvetet."

Den 12 juni i år översände arbetsmarknadsverket en rapport med riktlinjer för AMS tillsyn enligt arbetsförmedlingslagen. I denna framhålls att lagen bör ses över så att det klart framgår vad som är olaglig arbetsförmedling och vad som är laglig näringsverksamhet.

Vad kan arbetsmarknadsministern nu informera riksdagen om beträffande den pågående översynen av arbetsförmedlingslagen vad gäller tidsplan, omfattning och arbetsmarknadsverkets i juni i år överlämnade rapport?

Prot. 1987/88:29 **1987/88:189** av *Alf Wennerfors* (m) till försvarsministern om försvarets reseverksamhet:
23 november 1987

Meddelande om frågor För några veckor sedan inbjöd försvarsstabens reseavdelning landets resebyråer att inkomma med anbud av resebyråjänster åt försvaret i Boden, Östersund, Stockholm, Luleå, Sollefteå, Eskilstuna, Kiruna och Visby.

Av anvisningarna i anbudsunderlaget framgår att resebyråerna bl. a. skall beakta försvarsledningens syn på vinst enligt följande:

”Den vinst som uppstår vid resultatenheten skall av anbudsgivaren betalas till resultatenhetens kunder. Om verksamheten går med förlust skall ett belopp motsvarande förlusten av anbudsgivaren faktureras resultatenhetens kunder.”

Denna syn på vinst jämte övriga uppgifter i anvisningarna betyder att det måste vara ointressant för marknadsens enskilda resebyråer, som arbetar enligt vanliga sunda företagsekonomiska lagar, att delta i anbudsgivningen. Med andra ord begränsas verksamheten till monopolverksamhet utan konkurrens.

Vilka riktlinjer anser försvarsministern bör gälla för att försvarets reseverksamhet skall bedrivas så effektivt och rationellt som möjligt och till så låga kostnader som möjligt?

1987/88:190 av *Ingrid Sundberg* (m) till statsrådet Bengt Göransson om bevarande av betydelsefull 1930-talsarkitektur:

I lagen om byggnadsminnen från 1960 stadgas att byggnad som bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historiskt betydelsefull händelse och som med hänsyn därtill är att änsa som synnerligen märklig må av länsstyrelsen förklaras som byggnadsminne.

Erfarenhetsmässigt har denna möjlighet visat sig vara mycket värdefull och bidragit till att bevara många byggnader i ursprungligt skick. Normalt har byggnadsminnesmärkningen gällt äldre bebyggelse.

Under 1930-talet utformades genom framstående arkitekter en egenartad byggnadsstil som, även om dessa byggnader i dag inte torde räknas som ”äldre” bebyggelse, dock måste anses vara skyddsvärda. Många av dem har redan varit föremål för eller riskerar allvarliga ingrepp för att man bättre skall anpassa dem till nutidens bostadskrav. Utan byggnadsminnesmärkning tenderar dessa ingrepp att förstöra den ursprungliga arkitekturen, och det torde i dag inte finnas många orörda värdefulla byggnader från 1930-talet. Jag önskar därför fråga kulturministern:

Har någon inventering gjorts av länsstyrelserna med syfte att bevara betydelsefull 1930-talsarkitektur eller har i övrigt behovet av att genom kulturminnesmärkning skydda märkliga byggnader från denna tid uppmärksamats?

1987/88:191 av *Ingrid Sundberg* (m) till statsrådet Bengt Göransson om behandlingen av riksdagsskrivelse om bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse:

Av en regeringens skrivelse framgår att riksdagsskrivelsen från den 10 december 1985 om kulturminnesvård m. m. ännu inte slutbehandlats. Några övriga uppgifter lämnas inte, och då det nu gått närmare två år sedan det här aktuella riksdagsbeslutet bekantgjordes för regeringen önskar jag ställa följande fråga till kulturministern:

Hur långt har regeringens arbete framskridit när det gäller att åstadkomma en översyn för att förbättra underlaget för en bedömning av hur kulturhistoriskt värdefull bebyggelse skall bevaras?

1987/88:192 av *Ingrid Sundberg* (m) till statsrådet Ulf Lönnqvist om fritidsbåtsregistret:

Fritidsbåtsregistret börjar upprättas den 1 januari 1988. Sjöfartsverket har dock redan under hösten börjat upprätta ett provisoriskt register baserat på förhandsanmälningar. Som lockbete har båtägarna erbjudits att själva välja registreringsnummer. Några blanketter för slutgiltig registrering tycks dock ännu inte ha utsänts. Jag vill fråga statsrådet:

Hur många förhandsanmälningar till fritidsbåtsregistret har inkommit och vilka uppgifter kommer båtägarna att behöva lämna för registrering av sina fritidsbåtar?

1987/88:193 av *Erling Bager* (fp) till miljö- och energiministern om vattenföroreningarna från norska industrier:

Nedsmutsning av våra vatten i norra Bohuslän har ökat och fortsatt under årtionden. I flera år har också fiskarna på västkusten upplevt minskade fångster i vattnen från norska gränsen och söder över. En stor del av denna nedsmutsning kommer från de norska älvarna Glåma, Tista och från Idefjorden.

Ett exempel av flera är Saugbrugs föreningens cellulosaindusti i Halden som sedan 1915 använt Tistaälven och Idefjorden för sina orenade utsläpp. I bolagets utsläpp varje dygn på ca 10 000 kubikmeter avlopp finns 130 ton syreförbrukande ämnen och 3 ton organiska klorföreningar. Klorerade gifter har hittats i fisk och ål. Från Svinesundsbron och in i fjorden är allt normalt bottenliv utslaget.

Svenska regeringen och andra myndigheter har under årens lopp haft många överläggningar med sina norska motsvarigheter för att åstadkomma förbättringar. Trots detta har praktiskt taget ingen förbättring skett, de norska utsläppen fortsätter som förut. Samtidigt har den norska statsministern Gro Harlem Brundtland FN-uppdrag att internationellt verka för en renare miljö i världen. Den norska statsministern presenteras nu av sitt eget regeringsdepartement som "hela världens miljöminister". Den nonchalans som de norska myndigheterna visar gentemot Sverige med de fortsatta giftutsläppen är häpnadsväckande och upprörande.

Avser miljöministern att åter skyndsamt gentemot den norska regeringen kräva kraftfulla åtgärder för att stoppa nedsmutsningen från norska industrier?

Meddelande om frågor

1987/88:194 av *Daniel Tarschys* (fp) till statsrådet Bengt Göransson om schemalaggningen i grundskolans lågstadium:

Många av de yngsta skolbarnen behöver följas till och från skolan. En hel del föräldrar försöker anpassa sina arbetstider för att klara av den uppgiften. För att detta skall vara möjligt är det viktigt att föräldrarna dels får möjlighet att lägga individuella synpunkter på schemalaggningen, dels tidigt får information om veckoschemats utformning.

I en folkpartimotion 1985 föreslogs mot den bakgrunden att skolan inför schemalaggningen borde samråda både med de ansvariga för skolbarnsomsorgen och med elevernas föräldrar. Riksdagen ställde sig bakom denna uppfattning och gjorde ett tillkännagivande till regeringen (SoU 1985/86:31, rskr. 353).

Av regeringens näst senaste redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser framgår att ärendet har överlämnats till utbildningsdepartementet. I årets redogörelse är ärendet emellertid inte omnämnt. Med anledning härav vill jag fråga skolministern:

Vilka åtgärder har regeringen vidtagit med anledning av riksdagens framställning?

1987/88:195 av *Daniel Tarschys* (fp) till socialministern om ökade insatser mot sjukdomen aids:

Alltmer tyder nu på att regeringen har underskattat resursbehovet för insatser mot aids.

Storstadsregionerna mister nästa kalenderår det särskilda stödet om 50 milj. kr. Socialstyrelsen har ännu inte fått svar på sin vädjan från i våras om ett omedelbart resurstillskott på 6 milj. kr. för en starkare ledningsfunktion.

Skolöverstyrelsen beräknade i våras att det för insatser i skolorna under innevarande läsår skulle behövas 17 milj. kr. Efter kontakter med socialdepartementet begränsades äskandet till 7 milj. kr. Regeringen beviljade emellertid endast 3,5 milj. kr. och försåg därtill dessa medel med villkor som SÖ har betecknat som oacceptabla.

Med anledning härav vill jag fråga socialministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att arbetet mot HIV/aids skall kunna föras med tillräcklig kraft under innevarande budgetår?

11 § Kammarerna åtskildes kl. 13.42.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON